

ΙΓ΄

ΕΞΟΡΘΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ο Σμόλλερ είχε απαντήσει στις ενστάσεις του Βέμπερ κατά της αντικειμενικότητας των αξιών επικαλούμενος όχι τους εν γένει όρους δυνατότητας της επιστήμης και του αντικειμένου, κατά το καντιανό επιχείρημα (που θα χρησιμοποιούσε κάποιος σαν τον Ψυχοπαίδη έναν αιώνα αργότερα), αλλά την *πρόοδο*, δηλαδή την όλοένα μεγαλύτερη δύναμη που αποκτά ή ίδια ή επιστημονικότητα τόσο στους θεωρητικούς όσο και στην κοινωνία, ή όποια ευνοεί συνάμα πρακτικές λύσεις που υπερβαίνουν τα επιμέρους, τα κομματικά ή συντεχνιακά συμφέροντα:

Απέναντι στον Βέμπερ τονίζω κατ' αρχάς ότι θα τοῦ ἔδινα δίκιο ἂν κι ἐγώ –ὅπως αὐτὸς– ἤμουν τῆς ἄποψης ὅτι ὅλες οἱ ἀξιολογικὲς κρίσεις εἶναι ἀπόλυτα ὑποκειμενικὲς· μπορεῖ νὰ εἶναι, πλὴν ὑπάρχουν, κοντὰ στὶς ὑποκειμενικὲς ἀξιολογικὲς κρίσεις, καὶ ἀντικειμενικὲς, τῶν ὁποίων δὲν μετέχουν μόνο καὶ μόνο καθέκαστα πρόσωπα καὶ λόγοι, ἀλλὰ μεγάλες κοινότητες, λαοί, ἐποχές, καὶ μάλιστα ὁλόκληρος ὁ κόσμος τοῦ πολιτισμοῦ. Ὅποιος ἔχει κατὰ νοῦ μόνο ταξικὲς, κομματικὲς, συμφεροντολογικὲς κρίσεις καὶ ἰδανικά, θὰ δώσει δίκιο στὸν Βέμπερ. Ὅποιος πιστεύει ὅτι οἱ ἀντικειμενικὲς κρίσεις ὅλο καὶ περισσότερο ὑπερνικοῦν τὰ μονομερῆ ἠθικὰ καὶ πολιτικὰ ἰδανικά στὴν ἐπιστήμη καὶ στὴν ζωὴ, δὲν θὰ ἀντικρίσει μὲ τόση περιφρόνηση, ὅσο ὁ Βέμπερ, τὴν διείσδυσή τους στὴν ἐπιστήμη.

Ἔτσι ὁ Σμόλλερ κατέληγε στὸ νὰ θεωρεῖ ὅτι, μὲ βάση τὴν εὐρεία ἀποδοχὴ, μπορεῖ νὰ θεωρεῖ κανεὶς ὅτι ὀρισμένες ἀξιακὲς κρίσεις ἐπέχουν θέση ἀντικειμενικότητας. Θεωροῦσε ὅμως ὅτι οἱ ἴδιες ἔχουν ἐπίσης τὰ ἐχέγγυα τῆς ἀντικειμενικότερης γνώσης, γιατί ἀπτονται τῆς ἀνάπτυξης τῆς γνώσης τῶν σχέσεων αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος:

Τὸ ἀγαθὸ, τουτέστιν ἡ ἀπαιτούμενη ἀπὸ τὴν ἠθικὴ ἀξιολογικὴ κρίση πράξη εἶναι ὅμως πάντα ἐκείνη ἡ ὁποία, σύμφωνα μὲ τὴν κατάσταση ὅλων τῶν ἐξεταζόμενων περιστάσεων, προωθεῖ περισσότερο τὴν ζωὴ τοῦ πράττοντος ἐν συνόλῳ παρά τὴν εὐτυχία καὶ τὴν εὐνοια τῆς στιγμῆς· εἶναι ἡ πράξη ποὺ συνυπολογίζει, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν προκοπὴ τοῦ ατόμου, τὴν προκοπὴ τῆς οἰκογένειας, τῆς κοινότητας, τῶν συμπολιτῶν, ἡ ὁποία λαβαίνει κίόλας ὑπ' ὄψιν τὸν λαό, τὴν πολιτεία καὶ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἡ ἀξιολογικὴ κρίση στηρίζεται στὰ ἀνώτερα συναισθήματα πέρα ἀπὸ τὰ κατώτερα, μάλιστα στὴν νίκη τῶν ἀνώτερων ἐπὶ τῶν κατώτερων. Ἡ ἠθικὴ ἀξιολογικὴ κρίση ἀναπτύσσεται ἱστορικὰ μὲσω τῆς ἀποκαθαρμένης διάγνωσης τῆς σημασίας καὶ τῶν συνεπειῶν τῶν πράξεων ὅπως καὶ τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν. Ἡ ἠθικὴ ἀξιολογικὴ κρίση ἀνέρχεται ὡς ἀποτέλεσμα τῆς αὐξουσας ἐμπειρικῆς κατανόησης ὅλων τῶν αἰτιακῶν σχέσεων.¹

Ἡ σύνδεση ἀποδεκτῶν αξιῶν καὶ ἀντικειμενικότερης γνώσης ἀποτελεῖ *μετάβαση εἰς ἄλλο γένος* γιὰ τὸν Βέμπερ. Αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα εἶναι κατ' ἀρχὰς μιὰ ἀντίρρηση

τοῦ κοινοῦ νοῦ, πού ἰσχύει γιὰ τὸν κοινὸ μας νοῦ καὶ σήμερα. Ἡ ἀντικειμενικότητα πού κερδίζει ἓνα σύστημα ἀξιῶν ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι τὸ μοιράζονται πολλοὶ σύγχρονοὶ μας δὲν εἶναι μὲν ἀπόλυτη, εἶναι ἱστορικὰ καὶ πολιτισμικὰ ὀριοθετημένη, ὡστόσο ἐπέχει θέση ἀντικειμενικότητας γιὰ τὰ μέλη τῆς κοινότητας, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὐκόλα διακρίνονται ἀπόψεις λιγότερο ἀντικειμενικές. Ἀλλὰ τὸ ἐπιχείρημα δὲν ἀρκεῖ, διότι τὸ ποιές εἶναι οἱ τελευταῖες δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ὀριστεῖ, δεδομένου ὅτι συνήθως δὲν ὁμολογοῦν οἱ ἴδιες ὅτι ἐκφράζουν ἓνα μεροληπτικὸ συμφέρον, ἢ κι ἂν τὸ ὁμολογοῦν, εἴθισται νὰ προσθέτουν ὅτι αὐτὸ συμπίπτει μὲ τὸ γενικό: Τὰ ἀστικά κόμματα λένε ὅτι ἡ ἀγορὰ συμφέρει καὶ τοὺς μὴ προνομιούχους, τὰ ἐργατικά λένε ὅτι ἡ σχεδιαζόμενη οἰκονομία συμφέρει καὶ τοὺς εὐνοούμενους τῆς ἀγορᾶς. Ἀκόμη καὶ ἂν θέλει κανεὶς ἔτσι νὰ ὑπερασπιστεῖ τὴν σκοπιὰ τοῦ κοινωνικοῦ κράτους, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Σμόλλερ, ὁ ὁποῖος ὡς πρὸς τοῦτο τοποθετεῖται φαινομενικὰ ὑπεράνω ταξικῶν συμφερόντων, ἀφοῦ τάσσεται ὑπὲρ τῆς εὐμάρειας τοῦ συνόλου, αὐτὸ μπορεῖ νὰ ἀδικήσει ἐκείνους ἔστω πού ἀρνοῦνται ὅτι τὸ κράτος μπορεῖ νὰ ἐκπροσωπήσει ποτὲ τὴν σκοπιὰ αὐτή, τοὺς μαρξιστὲς καὶ τοὺς ἀναρχικοὺς, τὶς δύο κομμουνιστικὲς παραδόσεις. Ἐξ οὗ ἡ ἀντίδραση τοῦ Βέμπερ ὅσον ἀφορᾷ τὴν εἴσοδο μαρξιστῶν καὶ ἀκόμη περισσότερο ἀναρχικῶν στὶς ἀκαδημαϊκὲς ἔδρες διδασκαλίας.

Αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα δὲν ὑπερβαίνει οὐσιαστικὰ τὴν σφαῖρα τοῦ σχετικισμοῦ. Τί θὰ πράξει ὁ γερμανὸς σμολλεριανὸς ἐπιστήμονας ὅταν ἡ πλειονότητα τῶν Γερμανῶν θὰ θεωρήσει ὅτι οἱ ἔβραιοι κι οἱ ἀθίγγανοι εἶναι ὑπάνθρωποι, ἡ πλειονότητα τῶν πολιτῶν δυτικῶν χωρῶν θὰ ἐγκαταλείψει μάλιστα τὴν πολιτικὴ ἐλευθερία ὡς ἀξία; Τὸ ἴδιο ἐπιχείρημα ἔχει ὅμως μιὰ δύναμη, ἂν χρησιμοποιηθεῖ *ad hominem*, κατὰ τοῦ ἴδιου τοῦ Βέμπερ, ἐγκαλώντας τον μὲ βάση τὸ τί λέει ὁ ἴδιος. Ὁ ἴδιος μιᾷ γιὰ πρόοδο στὴν ὀρθολογικότητα τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς οικονομικῆς διοίκησης. Αὐτὴ μᾶλλον σημαίνει ὅτι κάποια πολιτεύματα θὰ θεωρηθοῦν προοδευτικότερα ἄλλων βάσει τοῦ ἂν εὐνοοῦν τὴν ὀρθολογικότητα κατὰ τὸν σκοπὸ, τὴν τεχνικὴ ἀποτελεσματικότητα τῆς διοίκησης καὶ τῆς οἰκονομίας. Στὴν χώρα μας, ἔτσι ὀρίσθηκε ἡ ἐκσυγχρονιστικὴ συνιστώσα τῶν δύο κομμάτων πού ἐναλλάσσονταν στὴν ἐξουσία γιὰ χρόνια. Ἐδῶ ἐπιζητεῖται μιὰ πρόοδος ὡς πρὸς τὴν ὀρθολογικότητα κατὰ τὸν σκοπὸ, ὅχι τὴν ὀρθολογικότητα κατὰ τὴν ἀξία, τὴν ὁποία ἐπικαλοῦνται, ἀντιθέτως, οἱ ἀντίπαλοι τῶν ἐκσυγχρονιστῶν, πού κατηγοροῦνται γιὰ λαϊκισμό ἀπὸ τοὺς πρώτους. Ἄν λοιπὸν αὐτὴ ἡ πρόοδος ἀποτελεῖ ἢ ἴδια ἀξία –ὅπως ὑπαινίσσεται τὸ γεγονός ὅτι μὲ βάση αὐτὴν ὀρίζονται πολιτικὲς ἐπιλογές–, μπορεῖ νὰ στηρίξει κανεὶς ἀξιολογικὲς κρίσεις ἐπάνω της. Στὸν βαθμὸ δὲ πού ἡ πρόοδος αὐτὴ ἐκλαμβάνεται ὡς ἀντικειμενικὸ γεγονός πέραν τῶν πολιτικῶν διαφορῶν, μπορεῖ νὰ στηρίξει κανεὶς ἀντικειμενικὲς ἀξιολογικὲς κρίσεις ἐπάνω της. Τότε τίθεται ἓνα ἐρώτημα πού ὑπερβαίνει τὴν ὀπτικὴ τοῦ Βέμπερ: Ὑπάρχουν ἀξίες πού ἀπαιτοῦνται ἀπ’ τὴν ὀρθολογικότητα κατὰ τὸν σκοπὸ καὶ ἀξίες πού ἀκυρώνονται ἀπὸ αὐτήν;

Ἡ ἱστορία ὡς ἄνοδος τῆς ὀρθολογικότητας κατὰ τὸν σκοπὸ

Ἡ ἱστορία τῆς Δύσης εἶναι ἱστορία τοῦ ἐξορθολογισμοῦ. Αὐτὸ ἄμεσα σημαίνει, γιὰ τὸν Βέμπερ, ὅτι διαδίδεται καὶ κυριαρχεῖ ἡ γραφειοκρατικὴ διοίκηση, πού διαιρεῖται κυρίως σὲ κρατικὴ καὶ σὲ κεφαλαιοκρατικὴ διοίκηση ἐπιχειρήσεων:

Ἡ συνεχὴς ἐργασία στηρίζεται κυρίως κι ὀλοένα περισσότερο στὶς γραφειοκρατικὲς δυνάμεις. Ἰδίως ἡ συνολικὴ ἐξελικτικὴ ἱστορία τοῦ νεωτερικοῦ κράτους ταυτίζεται μὲ τὴν ἱστορία τῆς σύγχρονης δημοσιουπαλληλίας καὶ τῆς γραφειοκρατικῆς ἐπιχείρησης [...]

ὅπως κι ἡ συνολικὴ ἐξέλιξη τῆς νεωτερικῆς ἀνεπτυγμένης κεφαλαιοκρατίας εἶναι ταυτόσημη μὲ τὴν αὐξοῦσα γραφειοκρατικοποίηση τῶν οικονομικῶν ἐπιχειρήσεων. Τὸ ποσοστὸ τῶν μορφῶν γραφειοκρατικῆς ἐξουσίας αὐξάνεται παντοῦ.²

Τὸ κεντρικὸ σημεῖο τοῦ νεωτερικοῦ ἐξορθολογισμοῦ εἶναι ἡ ἀμιγῶς γραφειοκρατικὴ διοίκηση. Παραθέτω τὸ σημαντικότερο αὐτὸ κομμάτι σχεδὸν ὀλόκληρο:

Ὡς πρὸς τὴν ἀκρίβεια τῆς διοίκησης, τὴν σταθερότητα, τὴν πειθαρχία, τὴν μὴ χαλαρότητα καὶ τὴν φερεγγυότητα, ἄρα τὴν δυνατότητα ποὺ δίνει τόσο στὸν ἄρχοντα ὅσο καὶ στοὺς ἐνδιαφερόμενους νὰ ἐπαφίενται στὴν συμπεριφορὰ τῆς στοὺς ὑπολογισμούς τους γιὰ τὸ μέλλον (Berechenbarkeit), ὡς πρὸς τὴν ἔνταση καὶ ἔκταση τῆς ἀπόδοσης, τὴν τυπικὰ καθολικὴ ἐφαρμοσιμότητα σὲ κάθε ἔργο, ἱκανὴ νὰ τελειοποιηθεῖ ὡς τὴν ὑψιστὴ ἀπόδοση μὲ καθαρὰ *τεχνικούς* ὅρους, ἡ ἀμιγῶς γραφειοκρατικὴ διοίκηση, ἄρα ἡ γραφειοκρατικὰ-μονοκρατικὴ [=μὲ ἀτομικὴ κατάληψη θέσεων] καὶ μὲ τήρηση φακέλων, εἶναι, ὅπως μαρτυροῦν ὅλες οἱ ἐμπειρίες, ἡ μορφή ἄσκησης τῆς κυριαρχίας ἡ ὁποία, μὲ ὅλες αὐτὲς τὶς σημασίες εἶναι ἡ τυπικὰ *ὀρθολογικότερη*. Ἡ ἀνάπτυξη «νεωτερικῶν» μορφῶν συνδέσμων σὲ *ὅλα* τὰ πεδία (κράτος, ἐκκλησία, στρατός, κόμμα, ἐπιχείρηση, ὁμάδα συμφερόντων, συνεταιρισμός, ἴδρυμα καὶ ὅ,τι ἄλλο) εἶναι δίχως ἄλλο ταυτόσημη μὲ τὴν ἀνάπτυξη καὶ μόνιμη αὐξηση τῆς *γραφειοκρατικῆς* διοίκησης: Ἡ γένεσή της εἶναι, π.χ., τὸ σπερματικὸ κύτταρο τοῦ νεώτερου δυτικοῦ κράτους. Ἄς μὴ μᾶς παραπλανήσουν οὔτε στιγμὴ ὅλα τὰ φαινομενικὰ ἀντιπαραδείγματα –οἱ συλλογικὲς ἀντιπροσωπεῖες ὁμάδων συμφερόντων, οἱ ἐπιτροπὲς τῆς βουλῆς, οἱ «δικτατορίες συμβουλίων», οἱ ἐπίτιμοι δημόσιοι ὑπάλληλοι, οἱ λαϊκοὶ δικαστὲς κι ὅ,τι ἄλλο (ἀκόμη λιγότερο οἱ ὕβρεις κατὰ τοῦ «ἀγίου Γραφειοκράτη»)– ὡς πρὸς τὸ ὅτι ὅλη ἡ *συνεχῆς ἐργασία* γίνεται ἀπὸ *ὑπαλλήλους* σὲ *γραφεῖα*. Ἡ συνολικὴ καθημερινότητά μας ζεῖ ὑπὸ τὸν ζυγὸ αὐτοῦ τοῦ πλαισίου. Γιατί ἂν σὲ *κάθε τομέα* ἡ γραφειοκρατικὴ διοίκηση εἶναι ἡ –*ceteris paribus!* [=τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν]– ὀρθολογικότερη ἀπὸ τυπικὴ-τεχνικὴ ἄποψη, εἶναι σήμερα ὁπωσδήποτε ἀπαραίτητη γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς *μαζικῆς* διοίκησης (προσώπων ἢ πραγμάτων). Ἡ μόνη ἐπιλογὴ ποὺ ἔχουμε εἶναι μεταξὺ «γραφειοκρατικοποίησης» καὶ «ἐρασιτεχνοποίησης» τῆς διοίκησης, τὸ δὲ μεγάλο μέσον χάρις στὸ ὁποῖο ὑπερέχει ἡ γραφειοκρατικὴ διοίκηση εἶναι ἡ *ἐξειδικευμένη γνώση*, ποὺ καθίσταται τελειῶς ἀπαραίτητη λόγῳ τῆς νεώτερης τεχνικῆς καὶ οικονομικῆς ὑφῆς τοῦ πορισμοῦ ἀγαθῶν, ἐντελῶς ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἂν αὐτὴ εἶναι ὀργανωμένη μὲ κεφαλαιοκρατικὸ ἢ σοσιαλιστικὸ τρόπο, καθὼς ἡ δεύτερη περίπτωση, ἂν στόχος τῆς ἦταν μιὰ *ὅμοια* τεχνικὴ ἀπόδοση, θὰ μεταφραζόταν σὲ μιὰ *τεράστια ἐνίσχυση* τῆς σημασίας τῆς εἰδικευμένης γραφειοκρατίας. Ὅπως τὸ μόνο ποὺ οἱ κυριαρχοῦμενοι μποροῦν κανονικὰ νὰ κάμουν γιὰ νὰ ἀμυνθοῦν ἐναντία σὲ μιὰ ὑφιστάμενη γραφειοκρατικὴ κυριαρχία εἶναι νὰ δημιουργήσουν μιὰ δική τους ἀντίθετη ὀργάνωση, ποὺ εἶναι ἐξ ἴσου ἐκτεθειμένη στὴν γραφειοκρατικοποίηση, ἔτσι καὶ ὁ ἴδιος ὁ γραφειοκρατικὸς μηχανισμὸς εἶναι δέσμιος τῆς περαιτέρω λειτουργίας του λόγῳ ἐπιτακτικῶν συμφερόντων, ὑλικοῦ [ἀλλὰ] καὶ ἀμιγῶς πραγματολογικοῦ, δηλαδὴ ἰδεατοῦ εἶδους: Σὲ μιὰ κοινωνία *χωρισμοῦ* τοῦ ὑπαλλήλου, ἀπασχολούμενου, ἐργαζόμενου, ἀπὸ τὰ διοικητικὰ μέσα καὶ ἀπαραίτητης *πειθαρχίας* καὶ *κατάρτισης*, χωρὶς γραφειοκρατικὸ μηχανισμὸ θὰ ἔπαυε ἡ σύγχρονη δυνατότητα ὑπαρξης γιὰ ὅλους, ἐκτὸς ἀπὸ ὄσους συνεχίζουν νὰ ἔχουν τὰ μέσα τῆς ἐπιμελητείας στὴν κατοχὴ τους (τοὺς ἀγρότες). Ὅταν μιὰ Ἐπανάσταση πάρει τὴν ἐξουσία ἢ ἓνας ἐχθρὸς κατέχει τὴν χώρα, κανονικὰ ὁ γραφειοκρατικὸς μηχανισμὸς ἀπλῶς συνεχίζει νὰ λειτουργεῖ στὴν ὑπηρεσία τους ὅπως λειτουργοῦσε στὴν ὑπηρεσία τῆς ὡς τότε κατὰ νόμον κυβέρνησης. Πάντα τίθεται τὸ ἐρώτημα: *Ποιὸς κυριαρχεῖ* τὸν ὑφιστάμενο γραφειοκρατικὸ μηχανισμὸ; Ἡ δυνατότητα ποὺ ἔχει ὁ *μὴ* εἰδικὸς νὰ τὸν κυριαρχήσει εἶναι δὲ πάντα περιορισμένη: Μακροπρόθεσμα, ὁ εἰδικὸς μυστικοσύμβουλος κατορθώνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νὰ περάσει αὐτὸ ποὺ θέλει καλύτερα ἀπὸ τὸν ὑπὸ μορφὴν ὑπουργοῦ μὴ εἰδικό. Αὐτὸς ὁ χαρακτήρας πεπρωμένου ποὺ ἔχει ἡ γραφειοκρατία, ἐφ' ὅσον ἐμφανίζεται ὡς ὁ πυρήνας *κάθε* μαζικῆς διοίκησης, ὀφείλεται στὴν ἀνάγκη γιὰ μιὰ μόνιμη, ἄτεγκτη, ἐντατικὴ διοίκηση, *στὶς προβλεπόμενες ἐνέργειες τῆς ὁποίας μπορεῖς νὰ ὑπολογίζεις (kalkulierbarer)*, ὅπως τὴν

δημιούργησε ιστορικά ή κεφαλαιοκρατία –όχι μόνον αυτή αλλά πρό πάντων αυτή, σαφώς και άναμφισβητήτως (χωρίς αυτήν ή κεφαλαιοκρατία δέν μπορεί νά σταθεϊ)– και κάθε *όρθολογικός* σοσιαλισμός θάπρεπε άπλώς νά την παραλάβει και νά την ενισχύσει. Μόνον ή *μικροεπιχείρηση* (είτε προωθεί πολιτικές, ιεροκρατικές, συνεταιριστικές, οικονομικές ύποθέσεις) μπορούσε νά συνεχίσει χωρίς αυτήν. Ή κεφαλαιοκρατία στο σημερινό στάδιο ανάπτυξης της *άπαιτεί* την γραφειοκρατία –κι άς προήλθαν άπό διαφορετικές *ίστορικές* ρίζες ή μία κι ή άλλη– και είναι επίσης ή *όρθολογικότερη* οικονομική βάση επί της όποίας μπορεί ή γραφειοκρατία νά ύφίσταται ύπό την *όρθολογικότερη* μορφή, γιατί άπό άποψη φορολογίας θέτει στην διάθεση της γραφειοκρατίας τούς *άναγκαίους χρηματικούς πόρους*.

Μέχρι έδω ό Βέμπερ περιέγραψε τά βασικά γνωρίσματα της γραφειοκρατίας ως μοίρας του νεώτερου κόσμου. Είναι ή *όρθολογικότερη* μορφή διοίκησης, αλλά με μια έννοια *όρθολογικότητας* καθαρά τεχνική: Πρόκειται για *άποτελεσματική* εφαρμογή έντολών –δηλαδή πρόκειται για *όρθολογικότητα* κατά τον σκοπό, *άρτια* συναρμογή μέσων προς σκοπούς– και εφαρμογή έντολών *οίουδήποτε* περιεχομένου, έντολών της κυβέρνησης ή της αντιπολίτευσης, προεπαναστατικών άστικών ή μετεπαναστατικών *άντιαστικών* έντολών, έντολών της οίκείας κυβέρνησης ή τών δυνάμεων κατοχής – δηλαδή πρόκειται για τυποκρατική *όρθολογικότητα*. Βέβαια ή *όρθολογικότητα* κατά τον σκοπό, *άποκομμένη* άπό την *όρθολογικότητα* κατά την *άξία*, είναι τυποκρατική, ή πρώτη συμπίπτει έτσι με την δεύτερη. Ή με *άρτιες* γραφειοκρατικές διαδικασίες και τεχνικές προδιαγραφές *έξόντωση* *άθώων* στην ναζιστική Γερμανία θ' *άποδείκνυε* του λόγου τó *άληθές*. Οί δήμιοι δικαιολογοϋνταν λέγοντας ότι ήσαν *έκτελεστικά όργανα*, τó κακό γίνεται ένα κοινότοπο γραφειοκρατικό φαινόμενο.³

Τώρα ό Βέμπερ θά στραφεί σε *έπιμέρους* πτυχές της γραφειοκρατίας, πού είναι και *ισάριθμες* πτυχές της τυπικής *όρθολογικότητας* πού κυριαρχεί όλο και πιό πολύ στον νεώτερο κόσμο.

Έκτός τών προϋποθέσεων πού *άφορούν* την χρηματοδότηση, *ούσιαστικοί* *όροι* *ύπαρξης* της γραφειοκρατικής διοίκησης είναι οί τεχνικές *ύποδομές* στον τομέα τών συγκοινωνιών και *έπικοινωνιών*. Ή *άκρίβειά* της *άπαιτεί* *σιδηροδρόμους*, *τηλεγραφήματα*, *τηλέφωνα*, κι *έξαρτάται* όλο και πιό πολύ άπό αυτά. Σ' αυτό μια *σοσιαλιστική τάξη* *πραγμάτων* δέν θά μπορούσε ν' *άλλάξει* τίποτα. Τό ζήτημα είναι [...], *άν* θά ήταν σε *θέση* νά δημιουργήσει παρόμοιους με την κεφαλαιοκρατική τάξη *πραγμάτων* *όρους* *ύπαρξης* μιάς *όρθολογικής* διοίκησης, πράγμα πού σημαίνει –*είδικά* στην περίπτωση της– *άυστηρά* γραφειοκρατικής, *διεπόμενης* *άπό* τυπικούς *κανόνες* *άκόμη* *πιό* *στέρεους*. Άν *όχι* –τότε θά είχαμε *έδω* *ξανά* μία *άπό* τις *τόσες* *έκεϊνες* *μεγάλες* *άνορθολογικότητες* πού ή κοινωνιολογία καλείται νά διαπιστώσει: μια *άντινομία* *μεταξύ* τυπικής και *ύλικής* *όρθολογικότητας*.

Παραφράζω σε *άπλά* *έλληνικά*: Άν ό σοσιαλισμός δέν καταφέρει νά δημιουργήσει τις *άξιοπιστες* και *ύψηλών* *άποδόσεων* *ύλικές* *ύποδομές* –για μεταφορά προϊόντων, *προσώπων*, *πληροφοριών* και *έντολών*– πού *άπαιτεί* κάθε γραφειοκρατική διοίκηση, και *μάάλιστα* *ύποδομές* *ύψηλότερων* *προδιαγραφών* *άπό* *αυτές* πού *χρειάζονται* για μια κεφαλαιοκρατική οικονομική βάση, *άφού* *πρόκειται* *έδω* *για* *σχεδιαζόμενη* *οικονομία*, τότε θά *έχουμε* μια *άντινομία* *άνάμεσα* στην τυπική *όρθολογικότητα* πού *διέπει* την γραφειοκρατική διοίκηση και την *μη* *άνταποκρινόμενη* τότε *στά* *προαπαιτούμενά* της *όρθολογικότητα* πού *διέπει* την *πραγματική* *κατάσταση*. Έδω ό Βέμπερ *άναδεικνύει* *ούτε* *λίγο* *ούτε* *πολύ* την *βασική* *δυσλειτουργία* πού *ποτέ* *δέν* *θά* *καταφέρει* νά *ύπερβεί* *πλήρως* ή –*άρτισύστατη* *τότε*– *Σοβιετική* *Ένωση* *κατά* την *μελλοντική* *ύπαρξή* της (*βρισκόμαστε* *στο* *Α'* *μέρος* *του* *Οίκονομία* *και* *κοινωνία*, *γραμμένου* *τό* *1918-1920*): *Ο* *σχεδιασμός* *θέλει* *άκριβείς* *πληροφορίες* *για* *τις* *συνθήκες* *παραγωγής*, *άξιοπιστα* *μεταφορικά* *μέσα* *για* *άνεφοδιασμό* *τών* *καταναλωτών* *και* *τών* *μονάδων* *παραγωγής*,

καὶ σὲ αὐτὰ τὰ σημεῖα εἶναι γνωστὸ πόσο πολὺ ὑστεροῦσε εἰδικὰ ἢ «Πατρίδα τοῦ σοσιαλισμοῦ», ἢ χώρα ὅπου ὁ στρατὸς πήγαινε στὸ διάστημα ἐνῶ οἱ πολῖτες ἔκαμαν ἀτελείωτες οὐρὲς γιὰ νὰ προμηθευθοῦν τὰ ἀναγκαῖα.

Γραφειοκρατική διοίκηση σημαίνει: Κυριαρχῶ δυνάμει τοῦ τί *ξέρω*: αὐτὸς εἶναι ὁ εἰδικὰ ὀρθολογικὸς βασικὸς τῆς χαρακτῆρας. Πέρα ἀπὸ τὴν ἰσχυρὴ θέσι δυνάμει ποῦ τῆς δίνει ἢ *ἐξειδικευμένη* γνώση, ἢ γραφειοκρατία (ἢ ὁ ἄρχων ποῦ τὴν χρησιμοποιεῖ) ἔχει τὴν τάσι νὰ ἐνισχύει ἀκόμη περισσότερο τὴν δυνάμει τῆς μέσῳ *ὑπηρεσιακῆς* γνώσης: τῆς ἐνημέρωσης βάσει ἐνδοῦπηρεσιακῆς ἐπικοινωνίας ἢ φακέλλων. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀναζήτησι δυνάμει πηγάζει ἢ ἐννοια τοῦ «ὑπηρεσιακοῦ ἀπορρήτου», ποῦ δὲν ἀνήκει μόνο ἀλλὰ πάντως ἀνήκει εἰδικὰ στὴν γραφειοκρατία –τοῦ ὁποῖου ἢ σχέση μετὰ τὴν ἐξειδικευμένη γνώση εἶναι ἀρκετὰ συγκρίσιμη μετὰ τὴν σχέση ἀνάμεσα στὰ ἐμπορικὰ καὶ τὰ βιομηχανικὰ ἀπόρρητα μιᾶς ἐπιχείρησης.

Κατὰ κανόνα *μόνον* κάποιος ποῦ εἶναι ἐνδιαφερόμενος σὲ ἰδιωτικὴ ἐπαγγελματικὴ βάση *ὑπερέχει* τῆς γραφειοκρατίας σὲ γνώσι –ἐξειδικευμένη γνώσι καὶ ἐνημέρωσι– ἐντὸς τοῦ *δικοῦ* του πεδίου ἐνδιαφερόντων. Ἄρα ὁ κεφαλαιοκράτης ἐπιχειρηματίας. Αὐτὸς εἶναι ἢ *μοναδικὴ* περίπτωσι (ἔστω σχετικῆς) *ἀνοσίας* στὴν ἀναπότρεπτη ὀρθολογικὴ κυριαρχία τῆς γραφειοκρατίας σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν γνώσι. Ὅλοι οἱ ἄλλοι *ὑπέκυψαν ἀναπότρεπτα* στὴν γραφειοκρατικὴ κυριαρχία στὸ πλαίσιο *μαζικῶν* συνδέσμων, ἀκριβῶς ὅπως καὶ στὴν κυριαρχία τῆς ὑλικῆς μηχανῆς ἀκριβείας στὸ πλαίσιο τῆς μαζικῆς παρασκευῆς ἀγαθῶν.

Σὲ γενικὲς γραμμές, ἢ γραφειοκρατικὴ κυριαρχία σημαίνει κοινωνικὰ τὰ ἐξῆς:

1. Τάσι *ἰσοπέδωσις* πρὸς ὄφελος τῆς καθολικῆς ἐπιλογῆς μεταξὺ ὅσων διαθέτουν τὰ περισσότερα *εἰδικὰ* προσόντα,
2. Τάσι *πλουτοκρατικοποίησης* πρὸς ὄφελος τῆς ὅσο τὸ δυνατόν μακρύτερης (συχνὰ μέχρι τὸ τέλος τῆς τρίτης δεκαετίας τοῦ βίου) εἰδικῆς *ἐκπαίδευσις*,
3. Ἐπικράτησι τῆς τυπολατρικῆς *ἀπρόσωπις* στάσις τοῦ *sine ira et studio* [=ἄνευ ὀργῆς ἢ εὐνοίας], χωρὶς μῖσος καὶ πάθος, κατὰ συνέπειαν χωρὶς «ἀγάπη» ἢ «ἐνθουσιασμό», ὑπὸ τὸ κράτος *ἀπλῶν* ἐννοιῶν *καθήκοντος*: ὁ ἰδανικὸς *ὑπάλληλος* ἐκτελεῖ τὰ καθήκοντά του «χωρὶς διάκρισι τοῦ προσώπου», ὁμοίωμορφα γιὰ «τὸν ὅποιονδῆποτε», τουτέστιν γιὰ τὸν κάθε ἐνδιαφερόμενο ποῦ βρίσκεται στὴν ἴδια *ἀντικειμενικὴ (faktischer)* θέσι.

Ὅπως μάλιστα ἢ γραφειοκρατικοποίηση *προκαλεῖ* τὴν ἰσοπέδωσι τῶν κοινωνικῶν θέσεων (σύμφωνα μετὰ τὴν κανονικὴ, ἱστορικὰ ἐπίσης τεκμηριώσιμη ὡς κανονικὴ, τάσι τῆς), ἔτσι κάθε κοινωνικὴ ἰσοπέδωσι προωθεῖ, ἀντιστρόφως, τὴν γραφειοκρατικοποίηση, μετὰ τὸ νὰ μὴν ἐπιτρέπει σὲ κάποιον νὰ κυριαρχεῖ λόγῳ τῆς *νομοκατεστημένης* τάξις στὴν ὁποία ἀνήκει, δυνάμει τῆς ἰδιοποίησης διοικητικῶν μέσων καὶ διοικητικῆς ἐξουσίας, οὔτε, δίκην «ἰσότητος», σὲ κάποιον νὰ κατέχει μιὰ διοικητικὴ θέσι ἐπειδὴ, δυνάμει τῆς *περιοσίας* του, στοιχειοθετεῖ προσόντα «ἄμισθης» ἢ «παράλληλης» ἄσκησης διοικητικοῦ ἔργου, γραφειοκρατικοποίηση ἢ ὁποία εἶναι παντοῦ ἢ ἀναπόφευκτη σκιά τῆς προοδεύουσας «μαζικῆς δημοκρατίας» [...].³

Πίσω ἀπὸ τὴν ἐπικράτησι τῆς γραφειοκρατίας ποῦ ἀποτυπώνεται ὡς ἐπικράτησι τῆς κατὰ τὸν σκοπὸ ὀρθολογικότητος, δηλαδὴ τῆς ἰκανότητος νὰ χρησιμοποιεῖς μέσα κατὰλληλα γιὰ τοὺς σκοποὺς σου, ἐντοπίζεται ἢ πορεία τῆς ἀπομάγευσις, δηλαδὴ τῆς ἀπόρριψης ὅλων τῶν μαγικῶν μέσων πρὸς ἐπίτευξι δεδομένων σκοπῶν. Ἡ πορεία τῆς ἀπομάγευσις, ποῦ μετὰ τὸν προτεσταντισμὸ εἰσχωρεῖ καὶ στὴν θρησκεία,⁴ εἶναι μιὰ διαδικασίαν κατὰ κάποιον τρόπο πιὸ βαθειὰ ἀπὸ τὸν μηδενισμὸ, τὴν ὑποχώρησι τῆς πίστις στὸν Θεό, στὴν ὁποία ἐστιάζει ὁ Νίτσε, διότι πρόκειται γιὰ μιὰ τάσι, ἀκριβῶς, τῆς ὁποίας μετέχουν πιστοὶ καὶ ἄπιστοι, ὅσοι πιστεύουν κι ὅσοι δὲν πιστεύουν. Ἐνα μέρος μόνο αὐτῆς τῆς τάσις μπορεῖ νὰ ὀνομασθεῖ «ἀνατίμησι τῆς φύσις», ὅπως κάμνει ὁ Κονδύλης ὅταν μιᾶ γιὰ τὴν κριτικὴ τῆς μεταφυσικῆς τὴν νεώτερη ἐποχὴ καὶ γιὰ τὸν διαφωτισμὸ.⁵ Τὸ ἄλλο τῆς μέρος εἶναι αὐτὸ ποῦ περιγράφει ὁ Βέμπερ ὡς ἐξορθολογισμὸ.

Όταν κάμνει λόγο για έξορθολογισμό, έννοει μιαν άνοδο τής όρθολογικότητας κατά τόν σκοπό, όχι κατά την άξία, κυρίως την άνοδο τής κεφαλαιοκρατίας και τής γραφειοκρατίας. Η νεώτερη κεφαλαιοκρατία είναι γι' αυτόν ό όρθολογικότερος κατά τόν σκοπό τρόπος διεξαγωγής του οικονομικού πράττειν, άπλως γιατί όργανώνει την παραγωγή με πιό άποτελεσματικό τρόπο άπό κάθε άλλο σύστημα. Η γραφειοκρατία είναι ό όρθολογικότερος τρόπος διοίκησης, διότι όργανώνει με τόν όρθολογικότερο μέχρι σήμερα τρόπο την άσκηση τής κυριαρχίας. Είναι προφανές ότι υπάρχει έδω μιá κρυφή άξιολογική κρίση παρ' όλο πού αυτή δέν είναι μονοσήμαντη άπό κάθε άποψη. Διότι ή όρθολογικότητα αυτή όρίζεται μεν με άξιολογικά ουδέτερο τρόπο στον βαθμό πού άφορā μόνο την έπιλογή κατάλληλων μέσων για δεδομένους σκοπούς, όχι την έπιλογή σκοπών, αλλά ή έπιλογή σκοπών δέν μένει άνεπηρέαστη άπό την πρόταξη αυτής τής –έργαλειακής, όπως την όνομάζει ή Κριτική Θεωρία– όρθολογικότητας.

Όπως είδαμε, όρθολογικό θεωρεί ό Βέμπερ τó τυπικό δίκαιο, πού δέν έπηρεάζεται άπό αίτήματα ισότητας, ουσιαστικά ή περιεχομενικά, σε αντίθεση μ' ό,τι συνέβαινε στην άρχαία Αθήνα και ό,τι προωθούν συνδικαλιστές, κομμουνιστές, «φανατικοί τών άνθρωπίνων δικαιωμάτων» και άλλοι, όπως οι χριστιανοί, οι όποιοι ύπακούουν στην κατά την άξία όρθολογικότητα κι υιοθετούν μιá ήθική του φρονήματος, τουλάχιστον όταν ρέπουν προς την όσοδήποτε μυστικιστικής χροιάς άγάπη τής ανθρωπότητας. Τα άναπτύγματα σχετικά με τó όρθολογικό δίκαιο επικεντρώνονται σ' αυτό τó θέμα, πού άνάγεται στο ευρύτερο ζήτημα τής γραφειοκρατικής διοίκησης.

Όρθολογικά χαρακτηρίζει ό Βέμπερ, τó είδαμε επίσης, και γεγονότα παγκόσμιας ισχύος πού συνέβησαν στην Δύση. Όλη ή έρευνα τής *Κοινωνιολογίας τής θρησκείας* θέτει τó ευρωπαϊκοκεντρικό αυτό έρώτημα: Γιατί άραγε δέν έμφανίσθηκαν γεγονότα σαν αυτά, ιδίως ή κεφαλαιοκρατική οικονομία, σε άλλα μέρη; Άκριβως τó γεγονός ότι ή οικονομία θα γίνει τó έπίκεντρο του συλλογικού ενδιαφέροντος στην Δύση όταν έλθει ή κεφαλαιοκρατία έξηγει γιατί διαπιστώνεται άπό κει και πέρα μιá γενική τάση προς έξορθολογισμό (δέν έξηγει βέβαια γιατί ή προνεωτερική Δύση έχει επίσης να έπιδείξει γεγονότα παγκόσμιας ισχύος σχετικά με τόν όρθό λόγο, τά όποια επίσης άναφέρει ό Βέμπερ στην σχετική άπαρίθμηση).

Βέβαια ό Βέμπερ μπορεί έδω να επικαλεσθει την άπαρακάμπτη άναδρομικότητα του ιστορικού βλέμματος, πού άξιολογεί τó παρελθόν βάσει τών ενδιαφερόντων του.⁶ Η σημασία τών μηδικών πολέμων συναρτάται με τόν ρόλο πού έπαιξαν για την μοίρα του δυτικού πολιτισμού.⁷ Όπως λέει ή Κατριν Κολλιό-Τελέν, «τó ενδιαφέρον του έρευνητή για τó παρελθόν δέν μπορεί να μη μεσολαβεΐται άπό ένα ενδιαφέρον για την κατανόηση του παρόντος».⁸ Άπ' αυτή την άποψη, τó προνόμιο του παρόντος είναι *έπιστημολογική άναγκαιότητα, όχι άξιολογική άπόφαση*. Τότε όμως προϋποτίθεται μιá παροντική έστω συναίνεση περι τών άξιών πού χαρακτηρίζουν τόν πολιτισμό. Όπότε έπανερχόμαστε στο θέμα τής προόδου και τών αντικειμενικών άξιολογήσεων.

Ό Βέμπερ παρουσιάζει τó θέμα ως έξής. Στον έξορθολογισμένο κόσμο, ό κάθε ειδικός δουλεύει στον τομέα του χωρίς να άμφισβητεΐ την νομιμότητα του έργου του.

Αλλά κάποια στιγμή τó χρώμα αλλάζει, τó νόημα τών σκοπιών πού άξιολογούνταν χωρίς άναλογισμό γίνεται άβέβαιο, ό δρόμος χάνεται στο λυκόφως. Τó φως τών μεγάλων πολιτισμικών προβλημάτων μετατέθηκε πιό πέρα. Τότε και ή έπιστήμη έτοιμάζεται να αλλάξει τοποθεσία και έννοιολογικό έξοπλισμό, και να κοιτάξει άπό τά ύψη τής σκέψης κάτω στην ροή του ιστορικού γίνεσθαι. Άκολουθει εκείνα τά άστρα, πού είναι μόνα ικανά να δώσουν νόημα στην δουλειά της και να την κατευθύνουν.⁹

Πώς αλλάζει τó νόημα, χωρίς κατανοητό όρθολογικά λόγο; Έν όσω αλλάζει, δέν

ξέρουμε για ποιόν λόγο αλλάζει, γιατί ακριβώς δεν διαθέτουμε τὰ κατάλληλα νοητικά εργαλεία για νὰ καταλάβουμε νέες ἔννοιες. Αὐτὸ συμβαίνει ἐξ ὀρισμοῦ στὴν ἱστορία. Ἀφ' ὅτου αλλάζει, ὅταν θᾶχουμε «ἀλλάξει τοποθεσία καὶ ἐννοιολογικὸ ἐξοπλισμό», τότε ὅμως θὰ μπορούμε νὰ κατανοήσουμε ὀρθολογικὰ τί συνέβη. Οἱ νέες ἔννοιές μας θὰ μπορούν νὰ δώσουν λόγο γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, γιὰ τὶς προγενέστερες, ἄρα μᾶλλον καὶ γιὰ τὴν μετάβαση ἀπὸ τὶς προγενέστερες στὶς νέες. Ἄν ὅμως δουλειά μας εἶναι μόνο νὰ κατανοοῦμε πῶς τὰ μέσα προσαρμόζονται στοὺς σκοποὺς, πῶς ἐξηγεῖται ἢ προσωρινὴ αὐτὴ τύφλωση; Γιατί νὰ θέλουμε νέες ἔννοιες γιὰ νὰ συλλάβουμε μιὰ νέα διάταξη μέσων καὶ σκοπῶν; Προφανῶς γιατί οἱ σκοποὶ αλλάζουν κάποτε τὴν φύση τῆς σχέσης τοῦ μέσου πρὸς τὸν σκοπὸ. Ἄρα ἡ ὀρθολογικότητα κατὰ τὴν ἀξία, ὅπου βαραίνουν οἱ σκοποὶ, ἐπικαθορίζει τὴν ὀρθολογικότητα κατὰ τὸν σκοπὸ. Καὶ ἂν εἶναι ἀντικειμενικὸ μόνον ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἀνάλυση τῆς σχέσης μέσου πρὸς σκοπὸ, τότε αὐτομάτως τούτῃ ἢ ιδιότητα μεταφέρεται στοὺς σκοποὺς ἐκείνους ποὺ ἐπικαθορίζουν τὴν ὀρθολογικὴ σχέση μέσων πρὸς σκοπὸ· δηλαδὴ ὑπάρχουν σκοποὶ, πᾶει νὰ πεῖ ἔννοιες καὶ πιθανότατα ἀξίες, ποὺ ἐπέχουν θέση ἀντικειμενικότητας. Τότε ἀποκτοῦμε πρόσβαση σ' αὐτὲς διαμέσου τοῦ «ἀναλογισμοῦ» ποὺ προσθέτουμε στὶς σκοπιές ποὺ ὡς τότε θεωρούσαμε δεδομένες καὶ τὶς ἀξιολογοῦσαμε «χωρὶς ἀναλογισμό». Δηλαδὴ ἔχουμε πρόσβαση στὶς ἀντικειμενικὲς ἀξίες διαμέσου τῆς κριτικῆς σκέψης. Τούτῃ ἢ μεθόδευση δὲν εἶναι τίποτα τὸ καινούργιο γιὰ τὴν φιλοσοφικὴ σκέψη, τὸναντίον. Ἀπλῶς ὁ Βέμπερ ἔχει γενικὰ τὴν ἀξίωση νὰ ἐξέλθει ἀπὸ αὐτὴν, νὰ ἐπιδίδεται στὴν ἐπιστήμη ὡς ἕτερη τῆς φιλοσοφίας. Πράγμα ὄχι τόσο εὐκόλο, ὅπως φαίνεται.

Ὁ Γιούργκεν Χάμπερμας (J. Habermas, γενν. 1929), ποὺ ἐπανεφέρε δυναμικὰ στὸ φιλοσοφικὸ καὶ κοινωνικοθεωρητικὸ προσκίηνιο τὸ παραδοσιακὸ αἶτημα τοῦ κριτικοῦ ἐλέγχου τῶν ἀξιακῶν πλαισίων μὲ σκοπὸ τὴν ἐπίτευξη συναίνεσης μεταξὺ ὄλων τῶν ἐνδιαφερομένων, θεωρεῖ, στὴν *Θεωρία τοῦ ἐπικοινωνιακοῦ πράττειν*, τὸ κύριο ἔργο του, ὅτι ἡ ὀλοκληρωμένη ὀρθολογικὴ πράξις στὸν Βέμπερ συνδυάζει πάντα τὰ δύο εἶδη ὀρθολογικότητας, καὶ συνεπῶς προσανατολίζεται σὲ ἀξίες.¹⁰

Ὡστόσο, ἤδη τὸ τυπικὸ εἶναι περιεχομενικὸ. Ὄντως, ἂν ἐξαιρούμε ὡς ὀρθολογικὸ τὸ τυπικὸ δίκαιο ποὺ δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ οὐσιαστικὰ αἰτήματα ἰσότητας, ἔχουμε πάρει μιὰ ἀπόφαση ἐπὶ τοῦ περιεχομένου: Θεωροῦμε τέτοια αἰτήματα *μὴ ὀρθολογικά*. Ὅπως λέει ὁ Ψυχοπαίδης, ἡ τυποκρατικὴ θεμελίωση –συμπεριλαμβανομένης τῆς ἐπιλογῆς μιᾶς τυποκρατικῆς μεθόδου κατασκευῆς «ἰδεοτύπων»– σημαίνει ὅτι τίθεται μιὰ περιεχομενικὴ ἀρχή, ἢ ἀπουσία ἀλληλεγγύης.¹¹ Γιατί βέβαια ἡ ἀλληλεγγύη εἶναι ἓνας σκοπὸς ποὺ αλλάζει τὴν μέχρι τώρα κυρίαρχη σχέση μέσου πρὸς σκοπὸν ποὺ ἀποτυπώνει τὸ τυπικὸ δίκαιο καὶ ποὺ δεσπάζει στὴν γραφειοκρατία.

Ὅτι ἡ γραφειοκρατία προωθεῖ τὴν ἰσοπέδωση, δηλαδὴ τὴν ἰσότητα, εἶναι μία τάση ποὺ πιθανὸν νὰ ὀδηγεῖ σὲ νέες ἀξίες. Ὡστόσο πρέπει νὰ τονίσουμε ὅτι ἐδῶ ὁ Βέμπερ κυρίως προβλέπει κάτι ποὺ βρισκόταν πέραν τοῦ ὀρίζοντα τοῦ Μάρξ, ἴσως λόγω καὶ τῆς ἐποχῆς του: τὴν ἔλευση τῆς μαζικῆς δημοκρατίας –δηλαδὴ, μεταξὺ ἄλλων, τῆς καθολικῆς ψήφου– χωρὶς ἀνατροπὴ τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος.

Ἡ ἱστορία ὡς χωρισμὸς τῶν σφαιρῶν

Ὁ ἐξορθολογισμὸς ὡς κυριαρχία τῆς κατὰ τὸν σκοπὸ ὀρθολογικότητας ἐμφανίζεται στὴν γραφειοκρατικὴ διοίκηση μεταξὺ ἄλλων ὡς ἐξειδίκευση. Ἔτσι ἐμφανίζεται ἀπὸ αὐτὴ τὴν σκοπιὰ ὅλη ἢ κοινωνικὴ ζωὴ, ὡς μιὰ παράταξη αὐτοτελῶν σφαιρῶν.

Ὁ ἐξορθολογισμὸς καὶ ἡ συνειδητὴ ἐξειδανίκευση τῶν σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὶς

διάφορες σφαίρες έξωτερικῆς κι ἐσωτερικῆς, θρησκευτικῆς και κοσμικῆς κατοχῆς ἀγαθῶν ὠθοῦσε στὸ νὰ γίνουιν *συνειδητὲς ἐσωτερικὲς προσίδιες νομοτέλειες* τῶν καθεκάστων σφαιρῶν ὡς πρὸς τὶς συνέπειές τους, και ν' ἀφεθοῦν νὰ φθάσουιν μεταξύ τους σὲ ἐκεῖνες τὶς ἐντάσεις ποὺ ἔμεναν κρυμμένες στὴν ἀρχέγονη ἀφέλεια τῆς σχέσης με τὸν κόσμο.¹²

Αὐτὸ τὸ πρότυπο ἰσχύει γιὰ τὶς διάφορες βιοτικὲς σφαῖρες στὴν ἐξορθολογισμένη κοινωνία. «Ἡ κοινωνία ἐμφανίζεται ἐδῶ ὡς ἀδόμητο συνάθροισμα ποὺ συγκρατεῖται μέσῳ τῆς γραφειοκρατίας», λέει ὁ Ψυχοπαίδης. Ἡ ἐξέλιξη ὀδεύει βέβαια κυρίως πρὸς τὸν χωρισμὸ πολιτικῆς και οἰκονομίας, δηλαδὴ ἔχουμε ἐδῶ τὴν βεμπεριανὴ ἐκδοχὴ τοῦ προβλήματος ἀπὸ τὸ ὁποῖο ξεκινήσαμε τὴν μελέτη τοῦ Μάρξ: τοῦ χωρισμοῦ τῆς κοινωνίας και τοῦ κράτους. Τὸ ὀρθολογικὸ κράτος ἐφαρμόζει τὸ τυπικὸ δίκαιο κι ἔτσι ἀνθίσταται στὶς πιέσεις ὑπὲρ τῆς οὐσιαστικῆς ἰσότητος και ὅλων τῶν συναφῶν μὴ τυπικῶν ἐννοιῶν, στὸν βαθμὸ ποὺ μόνον ὑπ' αὐτὸ τὸν ὄρο διατηρεῖται χωριστὸ ἀπὸ τὴν οἰκονομία και δὲν ἀνακατεῖται τὴν δικὴ του λογικὴ με τὴν δικὴ τῆς, ὅπως ἔπραττε ἢ προνεωτερικὴ, πατερναλιστικὴ μορφή οἰκονομικῆς και πολιτικῆς κυριαρχίας.

Ὅπως ὁ Κοσμῆς Ψυχοπαίδης συνδέει τὸν βεμπεριανὸ ὀρισμὸ τῆς ἱστορίας ὡς ἀνόδου τῆς ὀρθολογικότητος κατὰ τὸν σκοπὸ με τὸν τυποκρατικὸ χαρακτήρα τῆς βεμπεριανῆς ἰδεοτυπικῆς μεθόδου,¹³ ἢ Κατρίν Κολλιὸ-Τελὲν συνδέει τὸν ὀρισμὸ τῆς ἱστορίας ὡς χωρισμοῦ τῶν σφαιρῶν με τὸν πολυθεῖσμὸ τῶν ἀξιῶν: Ἄν ὁ ἐπιστήμονας ἔχει τὴν ἀποφασιοκρατία ὡς τρόπο δουλειᾶς, εἶναι ἐπειδὴ πρέπει νὰ ἐπιλέξει μεταξύ ἀξιῶν ποὺ τοῦ ἐπιβάλλουιν ἐκάστοτε νὰ ἀντιμετωπίζει διαφορετικὰ τὴν σχέση μεσοῦ πρὸς σκοπὸ.¹⁴ Αὐτὲς οἱ ἀξίες προέρχουιν ἀπὸ τὶς διάφορες αὐτοτελεῖς σφαῖρες ποὺ ὁ ἐξορθολογισμὸς τὶς χωρίζει. Ὁ χωρισμὸς τῶν σφαιρῶν ἐπιτρέπει νὰ ὑπολογίζουμε τί πρόκειται νὰ συμβεῖ, ἐπειδὴ ἀκριβῶς μειώνει τὴν ἀδελφοσύνη κι αὐξάνει παράλληλα τὴν πραγματογνωμοσύνη, τὸν ὑπολογισμὸ.¹⁵

Ἔτσι φαίνεται ὁ Βέμπερ νὰ ἐπιβεβαιώνει ἕναν γενικὸ κανόνα τῶν στοχαστῶν τοῦ κοινωνικοῦ: Ἡ μεθόδός του ἀντανακλᾷ τὸ ἀντικείμενο ἢ ἀντανακλᾶται στὸ πῶς μᾶς κάμνει νὰ βλέπουμε τὸ ἀντικείμενο. Τὸ ἴδιο θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς βέβαια γιὰ τὴν διαλεκτικὴ μέθοδο τοῦ Μάρξ, ποὺ ὁ ἴδιος τὴν θεωροῦσε «ἐπαναστατικὴ».

1. G. Schmoller, «Volkswirtschaft, Volkswirtschaftslehre und -methode», *Handwörterbuch der Staatswissenschaften*, Λειψία 1911, τ. 8, σ. 493 κ.έ. Παραθέτω ἀπὸ: A. Giouras, *Arbeitsteilung und Normativität. Zur Rekonstruktion der Historischen Sozialtheorie Gustav Schmollers*, Haag-Herchen, Φραγκφούρτη 1994, σ. 43.
2. *Die drei reinen Typen der legitimen Herrschaft*, σ. 3.
3. Βλ. H. Arendt, *Eichmann in Jerusalem*, Viking, Νέα Ὑόρκη 1963· X. Ἄρεντ, *Ὁ Άιχμαν στὴν Ἱερουσαλήμ*, Θύρσος, Ἀθήνα 1995.
3. *WG*, 128-130, § 5.
4. *RS I*, 94-95, 114, 156.
5. P. Kondylis, *Die Aufklärung im Rahmen des neuzeitlichen Rationalismus*, Klett-Cotta, Στουτγάρδη 1981· Π. Κονδύλης, *Ὁ εὐρωπαϊκὸς διαφωτισμὸς*, Θεμέλιο, Ἀθήνα 1987. Π.Κ., *Ἡ κριτικὴ τῆς μεταφυσικῆς στὴν νεότερη σκέψη*, Γνώση, Ἀθήνα 1983.
6. *WL*, 61.
7. *WL*, 273.
8. Colliot-Thélène, *Max Weber et l'histoire*, ὄ.π., σ. 62.
9. *WL*, 214.
10. J. Habermas, *Theorie des kommunikativen Handelns*, τ. Α', Suhrkamp, Φραγκφούρτη 1981· *Théorie de l'agir communicationnel*, τ. Α', γαλλ. μτφ., Fayard, Παρίσι 1987, σ. 187.
11. K. Psychopedis, *Geschichte und Methode*, ὄ.π., μτφ., σ. 358.
12. *Zwischenbetrachtung*, *RS I*, 541-542.
13. Psychopedis, *Geschichte und Methode*, ὄ.π., μτφ. σ. 356.
14. Colliot-Thélène, *Le désenchantement de l'État*, ὄ.π., σ. 157-159, 164, 166, 168-171.
15. Βλ. *Zwischenbetrachtung*, *RS I*, 548.